

JORGE SEMPRÚN
Federico Sánchez'in Özyaşamöyküsü

Autobiographie de Federico Sánchez

© 1978 Editions du Seuil

İletişim Yayınları 941 • Dünya Edebiyatı 188

ISBN-13: 978-975-05-2241-3

© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2003, İstanbul

2. BASKI 2017, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Can Belge, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ “Puerta de los Carros’ta Savaş: İspanya İç Savaşı
(1936-1939)”. World History Archive / Alamy Stock Photo

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Kerem Ünüvar

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE SEMPRÚN

Federico Sánchez'in Özyaşamöyküsü

Autobiographie de Federico Sánchez

FRANSIZCADAN ÇEVİREN

Işık Ergüden

KEREM ÜNÜVAR'IN

ÖNSÖZÜ VE SONSÖZÜYLE

JORGE SEMPRÚN 10 Aralık 1923'te Madrid'de doğdu. 1937 yılında ailesiyle birlikte Fransa'ya iltica etti. Burada felsefe eğitimi gördü. Fransız Komünist Partisi üyesi oldu. Direniş hareketine katıldı. Buchenwald Çalışma Kampı'na gönderildi (1943), oradan dönüşünde İspanyol Komünist Partisi'nin faaliyetlerine katıldı, merkez komite üyesi oldu, 1964'te ihraç edildi. 1963'te ilk romanı *La Grand Voyage (Büyük Yolculuk)* yayımlandı. Bu kitabıyla Formentor Ödülü'nü aldı. Alain Resnais'nin *Savaş Bitti* ve Costa Gavras'ın *Z*, *İtiraf* filmleri için senaryolar yazdı. 1988-1991 arasında İspanya Kültür Bakanı olarak görev yaptı. Yazarın Türkçeye çevrilmiş eserleri şunlardır: *La Deuxieme Mort de Ramon Mercader (Ramon Mercader'in İkinci Ölümü, çev. İsmet Birkan, Can, 2006)*; *Quel beau dimanche! (Ne Güzel Bir Pazar, çev. Can Utku, Everest, 2003)*; *La Grand Voyage (Büyük Yolculuk, çev. Nedim Gürsel, Can Yay., 1985)*; *Netchaïev est de retour (Neçayev Dönüyor, çev. Mustafa Balcı, Ayrıntı Yay., 1988)*; *Montand: La vie continue (Montand: Hayat Devam Ediyor, çev. İlkyay Kurdak, Afa Yay., 1989)*; *L'écriture ou la vie (Yazmak ya da Yaşamak, çev. İsmet Birkan, Can Yay., 1996)*; *Adieu, vive clarté (Hoşça Kal Güzel Aydınlık, çev. N. Tanyolaç Öztokat - Erdim Öztokat, Can Yay., 1998)*, *Federico Sánchez Vous Salue (Federico Sánchez'den Selamlar, çev. Can Utku, Agora Kitaplığı, 2005.)* Semprún, 7 Haziran 2011'de Paris'te hayatını kaybetti.

Yayıncının notu: İspanyol siyasetini yeteri kadar tanımayan Türk okuru için kitabın sonunda adı geçen şahıslar, kısaltmalar ve dergilerin açıklamaları yer almaktadır.

*Javier Pradera ve
Domingo González Lucas'a...*

İçindekiler

ÖNSÖZ / KEREM ÜNÜVAR	9
1. La Pasionaria Söz İstedi.....	15
2. Concepción Bahamonde Sokağı, Beş Numara.....	41
3. U Be Ge.....	79
4. Merkez Komitenin Özel Dikkatine.....	145
5. Ampurdán'da Perde Arası.....	193
6. Büyük Yolculuk.....	245
7. Ölüler, Ölüm... ..	301
8. La Pasionaria Söz İstedi.....	347
SONSÖZ SEMPRÚN, KOMÜNİST HAREKET VE HATIRALAR / KEREM ÜNÜVAR	355

KİTAPTA GEÇEN BELLİ BAŞLI ADLAR DİZİNİ.....	365
KİTAPTA ADI GEÇEN YAYIN ORGANLARI.....	369
KISALTMALAR.....	371

1. La Pasionaria Söz İstedi

La Pasionaria söz istedi.

Bakışlarımı önündeki, masanın üzerine konmuş kâğıtlardan ayırıyor ve La Pasionaria'ya bakıyorsun. Sinirli, belli. Önüne düşen bir tutam beyaz saçını düzeltiyor. Sonra ellerini kavuşturuyor, ayırıyor, önceden hazırlamış olduğu konuşma metnini bir katlayıp bir açıyor. Size okuyacak o metni; Fernando'ya ve sana. Konuşmasını yazılı hazırladı çünkü. Seni şaşkırtan bir durum değil bu. Kritik anlarda konuşmalarını hep yazılı hazırladığını görmüştün.

Örneğin bundan beş yıl önce, 1959 yazında, Moskova yakınlarındaki Uspenskoy'da, parti genel sekreterliği görevinden istifa ettiğinde de –itiraz kabul etmeyecek şekilde sunduğu bu karar toplantıda hazır bulunanlar arasında bomba etkisi yapmıştı– konuşmasını yazılı hazırlamıştı, hatırla

(hem de nasıl hatırlıyorum, düşün, yıllar sonra, 1976'da, şu an bu anıları kaleme alırken bile çok iyi hatırlıyorum – 1959 yazıydı – demek ki on yedi yıl olmuş – on yedi yıl, dile kolay – o tarihle bugün arasında bir kuşak var – yazdı, demek, temmuzun ortasına doğru – belki de ayın tam sonu – La Pasionaria'yla tartışmak için Moskova'ya gitmekle görevli delegasyondaydım – delegas-

yonun başındaki, elbette, Santiago Carrillo'ydü – Enrique Lister Santiago Alvarez Juan Gomez belki hiç hatırlayamadığım başkaları da delegasyondaydı – hatta Romero Marín bile – sonra ben – aslında ben değil – o dönemde henüz yeni var oluyordum – ne ben ne sen – Federico Sánchez – Dolores'i ikna etmek gerekiyordu; kısa süre önceki yankılar uyandıran yenilgiye rağmen Ulusal Barışçıl Grev – 18 hazirandaki UBeGe yani – yenilmemişti aslında bir başarıydı – fikirlerin, ideolojinin hayal mahsulü gerçekliğinde bir başarıydı – ben – yani sen Sánchez – adı geçen U-Be-Ge olasılığına yönelik parti çalışmasını yürüttüğün Madrid'ten geliyordun – yönetimi Francisco Romero Marín ve Simón Sánchez Montero ile birlikte üstlenmiştin ama Simón o yaz toplantılara katılmak için yurtdışına çıkabilecek durumda değildi – Simón yenilgimizin arifesinde yakalanmıştı – 17 haziran öğleden sonrasında – o öğleden sonranın son saatlerinde – oysa La Pasionaria'nın bu grev emrine karşı çıkmaya çalıştığı ortaya çıkıyordu – bu slogandan vazgeçmenin gerekliliğine Carrillo'yu ikna etmek için defalarca mektup yazmıştı – Romero Marín ve ben ülke dışına çıktığımızda bunu öğrendik; bu mektuplar parti arşivinde bulunuyor olmalı – en azından böyle olduğunu varsayıyorum – neyse, sonuçta bu eylemin yenilgisi La Pasionaria'nın biçimsel olarak başında bulunduğu parti yönetiminde nazik bir durum yaratıyordu – biçimsel derken ihtiyatlı davranmıyorum tamamen biçimsel bir şeyi kastediyorum – genel sekreterlik görevini –Romero Marín ile ben Madrid'ten ayrılmadan önce 18 haziran eyleminin sonuçlarını tartışmaya yönelik parti yönetiminin ilk toplantılarında Fernando Claudín'in başı çektiği güçlü bir eleştiri akımının ortaya çıkmasıyla bu nazik durum iyice şiddetlenmişti – Carrillo, bu yenilginin yenilgi olmadığına Dolores'i ikna ederek bu durumu çözmeye niyetindeydi, iyice düşünülürken – daha diyalektik bir analize tâbi tutulduğunda – tümüyle politik bir zaferdi bu, daha doğrusu, onun, Carrillo'nun başarısıydı – Carrillo'nun – ve batıdan gelen delegasyonla o dönemde Moskova'da bulunan merkez komite üyelerinin – hafızam beni yanıltmıyorsa – Saiz – Balaguer – Sandoval – ve Azcá-

rate'nin – etrafımı sarmış olduğu La Pasionaria arasındaki Us-penskoy toplantısı bu koşullarda başladı – ve o sırada, toplantının hemen başında, daha haber bile vermeden, Dolores genel sekreterlik görevinden kesin olarak istifa ettiğini bildiren kısa metnini bize okudu)

tamam, pekâlâ, ne diyordun, hatırla, o anda da La Pasionaria'nın sinirli olduğunu söylüyordun. O anda beyaz saçlarındaki isyankâr bir tutam saçı yüzünden çekmişti. Şaşırmadın sen. Dolores, önemli bir konuşma yapmaya hazırlandığı her seferinde, konuşmasını yazılı olarak hazırlar. Bunda senin bilmediğin bir şey yok zaten.

Bakışlarını kâğıtlarından kaldırdın. La Pasionaria'ya baktın.

Konuşmasının önemli olacağına hiç kuşku yoktu, ama çok da kısa olacaktı. Onun karşısında oturuyorsun, uzun masanın öteki tarafında. Size okumaya hazırlandığı kâğıt parçasının üzerine, iri yazısıyla üstünkörü birkaç satır karalamış olduğunu gayet iyi görebiliyorsun. Önemli bir şey söyleyecek, kuşku yok, ama kısa, hatta şimşek hızında konuşacak.

En azından böyle olduğu varsayılabilir.

Eđer sen orada bir romanın içinde bulunuyor olsaydın, bir roman kişisi olsaydın, Dolores Ibárruri'ye bakarken, onunla önceki buluşmalarını kolaylıkla hatırlardın. Uсталıkla kurgulanmış romanlarda, bellek aydınlanmaları daima tam zamanında imdadına yetişir, daima çok etki uyandırır. Dahası, tamamen doğrusal bir anlatının gelişimiyle erişilemeyecek bir yoğunluğu hikâyeye vermeyi de sağlar. Eđer sen orada, komünist partinin yürütme komitesinin bir toplantısında bulunmak yerine, bir romanın içinde bulunuyor olsaydın, La Pasionaria'yla ilk buluşmanı hemen hatırlardın. Bundan daha mantıklı bir şey olamaz: Önemli anlarda bellek, içine gömülmüş olunan yaşanan anın en gerideki köklerine kadar uzanır hep. En azından ustalıkla tasarlanmış, yapısı sağlam romanlarda bu böyledir.

La Pasionaria'yla ilk buluşmanı hatırladın.

Paris'te, 1947 yılı.

İlkbahar mıydı? Belki; olmayacak şey değil. César Vallejo'yu anımsatan o sağanak yağışlı Paris günlerinden biriydi sanki. Velhasılı, Kléber Caddesi'nde parti yönetimine tahsis edilmiş lokaldeydi. Fransız hükümeti İspanyol KP'nin toprakları üzerindeki faaliyetlerini yasakladığında ve size bağlı örgütleri yasadışı ilan ettiğinde, Eylül 1950'de kapanan lokal. Ama yasadışılık döneminden önce bile, yoldaşlarla randevuların henüz parklarda, metro çıkışında, meçhul bir apartman dairesinde –ya da, Paris'te buluşmak için başka yer bilmiyor görünen KBSP (Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi) yöneticileri söz konusu olduğunda, République Meydanı'nın yakınlarında, *Toile d'avion*'un vitrinleri önünde– verilmediği dönemlerde bile; aslında, iletcek acil mesajlarıyla Katalonya'dan ansızın gelmiş yoldaşlardan öğrenmiştin ki, randevudan randevuya koşturan KBSP yöneticilerinden birinin ille de geçeceğini bekleyerek onlarla ilişkiye geçmek için République Meydanı'ndaki o kaldırımın karşısına çöreklenmek yeterliydi; ne diyordun, evet, hatta 1950'de yasadışına geçmeden önce bile bu Kléber adı etrafında belli bir gizem halesi vardı.

“Kléber dedi ki.” “Bunu Kléber'de tartışmak gerek.” “Kléber'in kararını bekleyelim.” Hem ara nağmeden yoksun hem de çok anlamla yüklü bu tür cümleleri o yıllarda çok işitmiştin. Sonuçta “Kléber”, hem uzak hem yakın, ataerkil türde –hatta dinî bile diyebilirsiniz– tartışmasız bir iktidarın sembolik adı halini alıyordu.

“Kléber” sözcüğünün bu sembolik işlevinde, kuşkusuz, onun gerçek tarihsel yan anlamı da işin içindeydi: Kléber'in Fransız Devrimi'ndeki bir generalin adı olması ve bu aynı adın, daha yakın dönemde, sizin iç savaşınız sırasında, Uluslararası Tugaylar'ın askerî sorumlularından biri tarafından takma ad olarak kullanılmış olması olağanüstü olduğu kadar da tuhaf

(sizin iç savaş, Federico – çok doğal bu – benimki değil – bu çok açık – ama devam edelim devam edelim – bir daha sözünü kesmeyeceğim).

Yine de önemli olan bu değildi. Senin sözünü ettiğin topo-

lojik simgeleştirme görüngüsüne yalnızca İspanyol komünist partisinde rastlanmaz, ne de yalnızca Kléber Caddesi'ndeki çoktan unutulmuş o lokale özgüdür. Bu durum, řu ya da bu biçimde o dönemde yaygındı. Örneğın Fransız komünistleri onlarca yıl –merkez komite bürolarını Colonel-Fabien Meydanı'ndaki teknokratik ve modernist binaya taşıyana dek– “44” diye söz etme alışkanlığında ydılar; bu numara parti binasının bulunduğu Châteaudun Sokağı'ndaki numaraydı. Ve onlar da “44”ten, sizin Kléber'den söz ederkenki neredeyse dinî coşku ve ürküntünüzle söz ediyorlardı. Belki de söz konusu durumda, Fransız Devrimi'nin romantik esini ve genel keyif hali en az önem taşıyan şeydi. Kléber adı olmasa da topolojik karizma aynı şekilde işlerdi. Karizma, Üst Merciler'le bu tür ilişkinin içkin bir özelliğiydi, evrensel bir şeydi: Hem Châteaudun'de hem Kléber'de, hem Fransız KP'de hem İspanyol KP'de vardı.

řu an bir semiyoloji seminerinde ya da sempozyumunda bulunuyor olsaydın, ya da o güzel eski zamanlarda olduğu gibi, Docteur-Esquerdo Sokağı'ndaki bir bardan diğeri girererek, Rafael Sánchez Ferlosio ve Javier Pradera'yla birlikte bir iki kadeh kırmızı şarap tokuşturmak üzere oturuyor olsaydın, řu anda Ferlosio ve Pradera ile birlikte bulunuyor olsaydın, anında doğaçlamaya başlardın, tıpkı eskiden birlikte hep yaptığınız gibi, parti dilinin, komünist dilin yarattığı bu ritüelleşmiş ve hiyerarşik, ezoterik ve etkili jargonun püf noktaları üzerine yarı teorize edici, yarı maskaraca bir saçmalamaya ya da bilimsel kompozisyona başlardın. Ama o güzel eski zamanlarda olduğu gibi, Docteur-Esquerdo Sokağı'nda, Rafael ve Javier ile birlikte değilsin henüz. Ferlosio ve Carmaña'yla, Javier ve Gabriela'yla birlikte, Docteur-Esquerdo Sokağı'ndaki eski zamanın geleceğine açık bu anımsamada, bu hikâyede o güzel eski zamanlara daha sonra sıra gelecek. Docteur-Esquerdo Sokağı'ndaki bir bardan ötekine giderek semantik saçmalamalarınızdan söz edecek bol bol vaktin olacak daha.

şimdilik, Kléber'desin, yıl 1947, ve Kléber Caddesi'nin Docteur-Esquerdo Sokağı civarından çok daha az eğlenceli bir yer

olduğunu belirtmek gereksiz, ama durum böyle, ve senin La Pasionaria ile tesadüfen karşılaşmana tanık olacağız.

İyi de Kléber'de ne arıyorsun sen?

1947 yılında, sen taban örgütündeki bir militansın yalnızca. Hatta militan sözcüğü tartışmaya yol açabilir. Daha doğrusu, aيدات ödeyen ve mahalle hücresinin toplantılarına ara sıra katılan biri diyelim. Açıkçası, 1947 yılında öncü partiye katılımın Leninist ölçütlerine gerçekten sahip olduğunu söyleyemezsin. Ve madem ki açık sözlü bir anındasın, açıkça söyle: Militanın yasal yaşamının mecbur bırakıldığı gündelik bürokratik normallik türü seni asla fazlasıyla ilgilendirmedir. Bu normallığın, toplumsal doku üzerindeki bu sabırlı ve rutin çalışmanın yararsız olduğu değil söylediğin. Senin açımdan böyle bir çalışmanın seni asla ilgilendirmedini söylüyorsun. Hepsini bu.

On sekiz yaşında, kendini rahat ve neşeli hissetmiyorken Nazi-karşıtı direnişin yasadışı faaliyetine katıldın. Buchenwald'daki toplama kampı deneyimine, ciddi sorunlar yaşamadan, daha ziyade doyumsuz bir entelektüel merakla katıldın. 1953 yılında, yaşama geri dönüşün vahşi neşesiyle, yasadışılığa yeniden daldın, bu kez İspanyol yasadışılığına. Ama, Buchenwald'dan döndüğün 1945 ile İspanya'ya ilk yasadışı yolculuğunun tarihi olan 1953 arasında, açıkçası, örnek bir militan olduğun söyleyemez. Seni sıkıntıdan en fazla bunaltan şey, sürgündeki zafer edebiyatı ve beylik nostaljik laflar; toplumsal gerçeklikle bağlardan tamamen yoksun toplantıların o mutlandırıcı hayhuyu; ve sanki tüm sorun bir ibadet değirmenini harekete geçirmekmiş gibi biçimsel olarak Marksist bir dilin kullanılması oldu. Aslında, gündelik yanlarıyla politika seni her zaman sıktı, risk ve tümüyle katılım dışında seni hiç ilgilendirmedir. Dahası, şunu kesinlikle kabul etmelisin: Asla gerektiği gibi bir militan olamadın.

Velhasıl, 1947 yılında, mahallendeki hücre toplantılarına katılmakta asla titizlik göstermiyordun. Hücre toplantıları, Saint-Michel Meydanı'ndan uzak olmayan, Bilginler Cemiyeti'nin sa-

lonlarında tutulmuş bir odada yapılıyordu. Bu toplantılara katılan militanları elbette hatırlıyorsun.

Yaşlı Vicente Arroyo, örneğin.

Yirmili yılların sonuna doğru, Arroyo partinin önde gelen yöneticilerinden biriydi. Aslında o dönemde parti, genellikle kişisel nitelikteki iç çatışmalarla bölünmüş çok küçük bir hi-zipten başka bir şey değildi; partiyi çelişik politikalarla sürekli görüş değiştirmeye ve değişime sürükleyen Komintern'in her şeye kadir delegelerinin kaprisli, askerî baskıcı ve manipüle edici yönetimi partinin öncülük potansiyelini yok etmişti. Pri-mo de Rivera'nın diktatörlüğünün son dönemlerinde, Bullejos, Adame ve Trilla'nın etrafında yeniden toparlanan İKP (İspanyol Komünist Partisi) yönetici çekirdeği İspanya'da kendini ye-niden kodeste bulduğunda, Vicente Arroyo parti çalışmasını ta Paris'ten yeniden örgütlemekle görevlendirildi, bu görev için ona iki yabancı danışman yardımcı olarak verildi. O dönem-de İKP'nin İspanya'nın işçi sınıfı ve sömürülen yığınlar ile dış-sal ilişkisini, içinde Moskova'nın *missi dominici*'lerinin cıvıltıla-rının da işitildiği sürgündeki bu yönetim kadar iyi hiçbir şeyin sembolize etmediğini söylemeye gerek yok: Onlar için İspanya, Komünist Enternasyonal'in VI. Kongresi'nin sonucu olan ani sol virajdan beri Komintern'in üst düzeyinde cereyan eden çö-zümsüz entrika ve karşılıklı ödün savaşının manevra alanından başka bir şey değildi.

Bütün bu yıllar boyunca, Arroyo, İspanyolca adı *Correspon-dencia internacional* olan Komünist Enternasyonal'in haftalık bülteni *Inprekor*'un başyazarıydı. Arroyo'nun başyazarlık gö-re-vi, Komintern yönetiminin kendi haftalık organlarında yayım-lamaya karar verdikleri makaleleri İspanyolca'ya tercüme et-mekten ibaretti. Arroyo, enternasyonal sekreterliğinin olağan çalışma dili olan Rusça'yı da Almanca'yı da bilmediğinden, İ-spanyolca baskıya yönelik metinleri Fransızca'daki *Correspon-dance internationale*'den çeviriyordu. Böylece, kendi içinde za-ten karmakarışık şeylerle oldukça dolu olan Komintern'in po-litik literatür versiyonları, İKP'nin basın organlarını zehirle-yen galatimeşhurlarla dolmuştu. O dönemin İKP'si diline vara-

na dek İspanyol gerçeğine yabancıydı. Süreli yayın koleksiyonlarını karşılaştırmaya vakti ve arzusu olanlar bunu saptayabilir.

Ne var ki, kelimenin gerçek anlamıyla toplantılar sırasında yaşlı Arroyo'ya kulak vermeye pek önem vermiyordun. Onun konuşmaları zafer retoriğinin, *Mundo Obrero*'nun son sayısındaki başyazının basit açıklamalarının izini taşıyordu. Buna karşılık, her fırsat bulduğunda, toplantıdan sonra yakındaki herhangi bir kafede Vicente Arroyo'ya eşlik ediyor ve kahramanlık dönemi anekdotlarını sana anlatması için onu teşvik ediyordun. Arroyo yorulmak bilmez bir anlatıcıydı ve İspanya'da KP'nin ilk yıllarını en ince ayrıntılarına kadar anımsamasını hiç bıkmadan dinliyordun. Kolektif bellek, herkesin bildiği gibi, seni hep ilgilendirmiş bir şeydir; anlatıcının olağanüstü sekterizmiyle deforme ettiği, dolayımlandırıldığı bir hikâyenin anlatıldığı durumlar da dahil...

Biz devam edelim. Danton Sokağı'ndaki Bilginler Cemiyeti'nin bir salonunda, her hafta uyuklu uyuklu toplanan bu parti seksiyonunun tüm üyelerini burada sayacak değilsin. Öncelikle, hepsini hatırlamıyorsun. Anımsayamayacağın kadar önemsiz ya da çok geçici biri ister istemez hep olur. Dahası, bu toplantıları, yıllar içinde, ta 1954'e kadar, taban örgütlenmesindeki bir komünist olarak kaldığın süre boyunca Paris'in başka mahallelerinde tanık olduğun toplantılarla karıştırabilirsin. Hepsinde aynı şeyi tartışıyordunuz. Konuşmalarına her zaman, yıllar boyunca ve tartışma konusu ne olursa olsun şu sözlerle başlayan bir yoldaşın konuya girişini belleğinde simgeleyen şu dil tüm toplantılarda baskın çıkıyordu: "Her şey ortada yoldaşlar... Başarıdan başarıya, zaferden zafere koşuyoruz..." Ve ardından da bu güçlü düşünceyi açıklamaya koyuluyordu; tıpkı 1937'de, La Haye'de Eugenio Xammar'ın size anlatacağı ve belki de bu kitap sona ermeden anlatma fırsatı bulacağın anekdotta geçen Silvela dönemindeki o liberal gazetesinin müdürü gibi...

Onların hepsini sayacak değilsin, yine de Tano'yu anmak istersin. Gerçekten de yalnızca Tano diye mi yazmalı, yoksa parantez içinde "Tano" diye mi, sen de bilemiyorsun. Tano bir ad

mı, yoksa bir lakap mı, bunu da bilmiyorsun. Ondan söz ederken “El Tano” mu diyorlardı? Neyse, parantezli ya da parantezsiz, Tano demir-çelikten işçi bir yoldaştı. Az konuşan biriydi; çünkü sözcükler kullanması güç aletlerdir. Buna karşın, önemli militan faaliyetler içindeydi. Toplantılarda, başkalarının konuşmalarını şaşılacak bir dikkatle dinliyordu, özellikle kendilerini kolaylıkla ifade eden yoldaşların konuşmalarını. Kimi insanların rahathğının, sözcükleri akıcı kullanışlarının onda yarattığı hayranlık fark ediliyordu.

Konuşmalarından biri sırasında, kitle hareketinin gelgitinden söz ettiğin günü hatırlıyorsun. Bu gelgit hikâyesini sana hatırlatan şey elbette aşırı orijinallığı değildir. Bunu hatırlıyor olman, konuşmada tam bu gelgit klişesine başvurduğun sırada bakışlarının tesadüfen Tano’nunkilerle karşılaşmış olmasıydı; onun gözlerinde, kuşkusuz ilk kez karşılaştığı bu sözcüklerin dile geldiğini işitmekten kaynaklı, yarı hayranlık yarı endişe, korkunç bir şaşkınlık okumuştun.

Toplantıdan sonra, Tano senden açıklama istemek için yanına yaklaştı. Kitle hareketinin bu gelgit hikâyesi ona çok olağanüstü gelmişti ve bu deyimın anlamını daha ayrıntılı olarak ona açıklamayı arzuluyordu. Sen de açıkladın. Tano şaşkın bir halde başını salladı. Yanından hiç ayırmadığı bir not defterine bu yeni sözcükleri belli bir güçlkle çiziktirdi. “Gelgit” diye tekrarlıyordu Tano başını sallayarak. Denizci masumiyetiyle dolu bu iki sözcük, onun ağzında gizli bir güçle doluyordu. Sanki toplumsal yaşamın tüm karmaşası, tarihin hareketinin esrareniz bir şekilde, ama aynı zamanda öngörülebilir bir görkemle içinde barındırabileceği her şey bu sözcükte yansıyor gibiydi. Sanki bu iki sözcük sayesinde söz konusu hareketin anlaşılma imkânı ona teslim edilmiş, anlaşılmasının anahtarları ona verilmiş gibiydi.

“Gelgit” diyordu Tano başını sallayarak. Ve sanki başıyla aynı ritimde, ölçülebilir biçimde de olsa, acımasızca gidip gelen tarihin büyük gelgitleri kımıldıyordu. “Elbette, senin için kolay, sen entelektüelsin,” dedi Tano şaşkın uzun uzun düşündükten sonra.

Tano'nun tepkisinin tamamen zıt olduğu zamanlar da oluyordu. O zamanlar, söyleneni –belki de senin söylediklerini– anlamıyor olması onu öfkelen diriyordu. Böyle anlardan birini hatırlıyorsun, senin konuşmalarından birinin sonunda Tano'nun tepesi atmıştı. Hatırlamadığın bir şeyi anlayamamıştı. Dosdoğru sana geldi, işaret parmağını uzattı: “Sana özeleştiri yaptıracağım, yoldaş Semprún!” diye bağı rıyordu Tano kendinden geçmiş bir halde. “Sen bir entelektüelden başka bir şey değilsin!”

Evet, özeleştiriler, “entelektüel” nitel emeleri başlamıştı bile!

Ama bu konuyu derinlemesine ele almayacağız, zamanı henüz gelmedi. La Pasionaria söz istedi ve söz hakkını iyi kullanmak için, senin konudışı zırvalarını ve abuk sabuk lakırdılarını bitirmeni beklemeyecek. Bu şekilde anılarına dönmeye devam edersen, sizin için hazırladığı acı eleştiriyi işitemeyebilirsiniz. Ama ne pahasına olursa olsun, tek hecesini bile kaçırmak istemiyorsun. Zaten, entelektüelin partiyle ve daha geniş olarak da bütünüyle işçi hareketiyle ilişkileri konusu, bu özyaşamöyküsel tarzdaki düşünme denemesinin başat temalarından biridir. Bu konuya tekrar dönme ve açıklamaya çalışma fırsatı hep olacak. Burada, hep içinde bulunduğ un ikircikli durumu anmak istedin yalnızca; öylesine... “Entelektüel” sözcüğü aslında hem seni aklamak için hem de temizlemek için kullanılabilir. Hem övgü hem sövgü olarak. Duruma göre her şeyi ifade edebilir, hatta söylemek istenenin tersini bile.

Neyse, 1947 ilkbaharında, La Pasionaria'yla tesadüfen karşılaş tığın o ilk gün Kléber'de mahalli hücrenin az çok devamlı bir militanı olarak değil, bir entelektüel olarak bulunuyordun. Entelektüel halin, militan olarak sefil ve ölümcül bedensel kışvenden sıyrılmana ve Murillo'nun küçük bir meleği gibi, Kléber Caddesi'nin tepelerinde dolaşmana yararmış olabilir. Doğal olarak bu ayrıcalık, en ufak yanlış adımda, en hafif kuşku da, dış dünyanın karanlık cehennemine gönderilme riski taşır. Ama risksiz bir şey yok, bunu iyi biliyorsun.